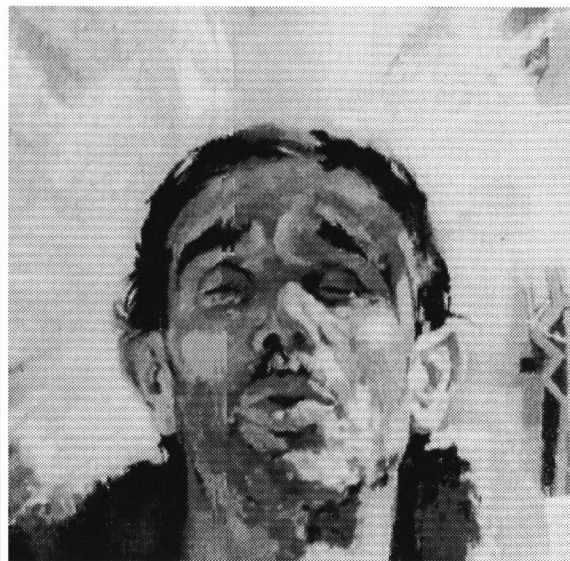

**Základní kurs
o františkánském
misionářském
charismatu**

**Teologie
osvobození z
františkánského
pohledu**

Učební list 20

Impressum

Copyright a vydavatel originálu:

Internationales Leitungsteam des CCFMC
Druhé přepracované vydání podle návrhů
Mezinárodního kongresu CCFMC v Assisi 1994

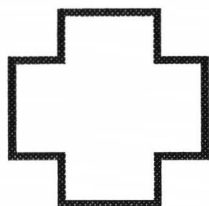
Překlad:

P. Juvenál A. Valíček OFMCap.

Redakce a vydavatelství českého překladu:

alverna,
Praha

Obsah

Teologie osvobození očima františkánů

Z pramenů

Jak František daroval život jednomu beránkovi

A. Úvod

B. Přehled

C. Informace

1. Teologie osvobození a její aktuálnost

1.1. Základní zkušenosti

- Historické pozadí
- Nový politický postoj církve

1.2. Základní pojetí teologie osvobození

- Bůh na straně chudých
- Základní otázka
- Idea Božího království
- Prorocká závaznost
- Osvobození jako nové paradigma v teologii

1.3. Pastorační důsledky

1.4. Mučedníci

1.5. Nové objevení církve

1.6. Teologie osvobození ve změněných podmínkách

2. Františkánské hnutí a hledání osvobození

2.1. František a Klára: symboly osvobozující církve

- Politika a hospodářství
- Změny života a způsobu myšlení
- Sourozenecké společenství s chudými
- Víze a praxe změněného světa
- Tvořivost a používání pokojných prostředků

2.2. Výzvy teologie osvobození k františkánskému hnutí - nové způsoby jednání

2.3. Závěry

D. Cvičení

E. Použití

F. Literatura

Jak František daroval život jednomu beránkovi

---

*Jeden rolník se jednou vydal na cestu,
aby zavedl beránka k řezníkovi.*

*Cestou potkal Františka. Ten hned
poznal, že beránkovy dny jsou sečteny.*

*S tím se František nemohl smířit, vždyť
ovce měl velice rád. Řekl si, že cesty
vedoucí k smrti se musejí přerušit.*

*Nabídl proto rolníkovi výměnou svůj
plášť, který mu nedávno daroval jeden
bohatý muž.*

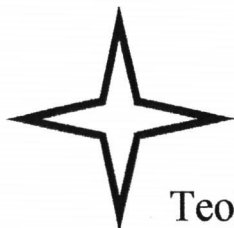
*Rolník poznal cenu pláště a vzal si ho
jako výkupné za beránka.*

*...Beránek žil ještě dlouho po tom, co mu
František daroval život.*

(Podle: Bonaventura, Leg.Maj. VIII,6).

Teologie člověka

Teologie osvobození pochází z Latinské Ameriky. Hluboce poznamenala tvářnost církve na tomto kontinentu v sedmdesátých a osmdesátých letech dvacátého století. Měla velký vliv na církve i na teologii na celém světě. Dnes se setkáváme s různými jejími podobami v církvích třetího světa. Teologie osvobození byla někdy příčinou nesprávných výkladů i rozhodného odmítání, ale také předmětem výslovné podpory. U teologie osvobození se nejedná o nějaký teologický směr, který se od ostatních liší jen v maličkostech. Vychází ze života a z práce tisíců obcí, laiků, řeholníků, teologů a teoložek; je to teologie lidí a jejich vášnivě angažovanosti. Teologie osvobození proto nenechává lidské mysli lhostejné, jakoby se jí netýkala, klade otázky a je kritická; zrcadlí se v ní rozhodný postoj víry a politická praxe.

Jako františkánským sestrám a bratřím nám musí záležet na poznání teologie osvobození. Protože v ní nacházíme názory a postoje, které odpovídají dávné františkánské tradici.

Přehled

B

Základní pohled

V prvním oddílu jde o historické pozadí a o základní zkušenosti, které vedly k teologii osvobození. Při tom si blíže objasníme základní pojmy teologie osvobození a její přínos pro teologii. Potom vrhneme světlo na novou situaci, v níž se teologie osvobození dnes nachází kvůli změně podmínek: Základ církve se změnil; různá uskupení se pokoušela udělat teologii osvobození neúčinnou a zbavit ji obsahu.

V druhém oddílu půjde o vztah mezi teologií osvobození a františkánským hnutím. V Latinské Americe považují svatého Františka odjakživa za symbol osvobozovacího hnutí. Některé jeho základní názory a postoje jsou podstatné pro teologii osvobození.

Teologie osvobození a její aktuálnost

I

Základní zkušenosti

I.1

Historické pozadí

.....

Ve většině latinskoamerických zemí existovaly od minulého století mezi státem a církví uspořádané poměry: patřičné úlohy byly přesně stanoveny a vzájemně odděleny. V mnohých situacích se nedala snadno rozlišit politika církví od státní stranické politiky. Kromě toho zde byly tendence protivíci se křesťanské víře: svoboda jednotlivce se tak zdůrazňovala, že se zapomínalo na odpovědnost vůči jiným lidem a na povinnost zasazovat se o spravedlivé rozdělení statků (= liberalismus); potom zde bylo přesvědčení, že existující zákony a společenské poměry jsou v dnešní podobě nezměnitelné a navždy platné. Nikoho nenapadlo, že zákony a poměry mohou být také nespravedlivé, a proto se budou muset změnit (= pozitivismus).

Církev byla ve společenském vývoji většinou konzervativní silou. Proto se také zásadně stavěla proti velkým politickým hnutím, která vycházela z Evropy a Severní Ameriky, a zasahovala také latinskoamerické země. I když politickou nezávislost žádali i řeholníci a kněží, lpěla církev jako celek věrně na právech portugalské a španělské koruny oproti osvobozovacím hnutím. To, nač poukázal pro Evropu J. B. Metz ve svém díle „Za hranicemi občanského náboženství“, platí rovněž pro latinskoamerický katolicismus. „*Katolicismus u nás nejenom do sebe nepojal věc občanské svobody, ale vždy se proti nim i bránil. Tak zvaná ‚katolická období‘ v novodobých evropských dějinách byla vždy obdobími ‚proti‘: Doby protireformace, protirevoluce, protiosvěcenství, doby politické restaurace a romantiky*“ (J.B.Metz).

„Čestné výjimky“ byly z církve vylučovány; považovaly se za odpadlické hlasy, které jsou nebezpečné systému. Ve všech zemích Latinské Ameriky platilo patronátní právo Portugalska a Španělska, to znamenalo, že všechny správní záležitosti církve byly v rukou portugalských a španělských králů. Týkalo se to jmenování biskupa, zřizování farností a také placení misionářů a farářů. Lid se snažil od tohoto systému osvobodit. Do dnešního dne vznikají na celém kontinentu četná osvobozenecská hnutí: povstání Indiánů, otroků a rolníků, boje za nezávislost, spontánní vzpoury s nejrůznějšími cíli, dělnické a studentské stávky, lidové revoluce. Patronátní právo však přežilo i osvobozenecské války. Pouze přešlo na jiné vládcy a platilo až do našeho století. Industrializací během poslední války a po ní rostla města v zemích Latinské Ameriky stále rychleji, především v Argentině, v Chile, v Brazílii a v Mexiku.

To mělo nedozírné následky. Na celém kontinentu se vytvořilo v šedesátých letech politické ovzduší, které požadovalo osvobození od cizího rozhodování ve vojenské a hospodářské oblasti, od tzv. „imperialismu“, a rovněž hluboké sociální reformy.

V těchto souvislostech musíme vidět: kubánskou revoluci; podzemní boje („guerily“) v Bolívii, ale také intervence Spojených států v Dominikánské republice. K tomu se přidala silná odborová hnutí v Chile, v Brazílii a v jiných zemích. Významný duchovní příspěvek pro vůli ke změnám znamenala tzv. „teorie závislosti“ a vize společnosti, ve které je spravedlnost závazná.

Teorie závislosti vznikla ze studií několika ekonomů, kteří se od počátku padesátých let scházeli v Chile. V rámci Ekonomické komise pro Latinskou Ameriku (= CEPAL) zkoumali z pověření OSN těžkosti, které mají země Třetího světa ve svém hospodářském rozvoji. Dospěli k závěru, že bídu chudých zemí působí jejich závislost na bohatých průmyslových národech.

Na tomto základu nabízeli řešení. Později byla teorie závislosti prudce kritizována. Především se jí vyčítalo, že přehlíží příčiny, které jsou v samotných chudých zemích, na příklad zneužívání moci elitami, které plýtváním a korupcí, útlakem a násilím porušují lidská práva. Teorie závislosti byla napadána rovněž z toho důvodu, že se lidé obávali, že by mezistátní smlouvy mohly bránit šíření západního kapitalismu. Ale podstatné závěry teorie závislosti platí, i přes oprávněnou kritiku, s níž se setkala.

Jako reakce na tento společenský a politický vývoj byly diktatury a vojenské puče, které koncem šedesátých a začátkem sedmdesátých let poznamenaly celou Latinskou Ameriku. Všechny se odvolávaly na „doktrínu národní bezpečnosti“, která se vyvinula z obavy před komunismem v USA, a praktikovali ji zejména v Brazílii, v Chile a v Argentině. Tisíce lidí byly uvězněny, mučeny, poslány do vyhnanství nebo prohlášeny za „nezvěstné“. Výtka zněla všude stejně: „Nebezpečí pro režim a pro křesťanský hodnotový řád“.

Zrušení ústavních práv a útlak, cenzura tisku a kontrola odborů, hlídání a vyřazování politických stran byly prostředky, jimiž vlády upevňovaly svou moc. Diktatury přebíraly a podporovaly kapitalismus a zničily občanskou společnost.

Ochotně povolovaný vstup zahraničního kapitálu umožňoval velké průmyslové projekty a zároveň působil nezměrné zahraniční zadlužení. Prospěch z toho měli bohatí, kteří poskytovali kapitál a místní boháči, zatímco chudoba na celém kontinentu výrazně rostla. V důsledku zvýšení cen nafty a vysokých zisků mnohonárodních koncernů v sedmdesátých letech zaplavily mezinárodní finanční trh proudy dolarů. To umožňovalo provádět v důsledku lehce přístupných a příznivých úvěrů ambiciózní obrovské projekty. Zahraniční dluhy nesmírně narůstaly, obrovské placení úroků a splácení kapitálu zvyšovalo společenskou bídu a bylo spoluodpovědné za propast, která se na celém kontinentu rozevírala mezi chudými a bohatými.

V této fázi se prosadil hospodářský liberalismus za pomoci autority diktátorského státu.

Všemi silami a za pomoci mnoha peněz se „vytvářela“ k tomu potřebná infrastruktura: ropná zařízení, silnice, loďařské společnosti, elektrárny, telekomunikační zařízení ...

Dnes už není kapitalistické hospodářství odkázáno na stát. Naopak: stát je činěn zodpovědným za všechna ekonomická zla. Tyto názory dnes ovládají celý svět a řešení všeho podle nich záleží v odchodu státu z hospodářství; všechno se má odevzdat soukromému podnikání. Tím se údajně vyřeší všechny problémy: nezaměstnanost, hmotná a duchovní bída, nedostatek škol a nemocnic. „Svobodný trh všechno vyřeší sám od sebe“ je článkem víry kapitalismu. Existuje jakási „neviditelná ruka“, která se ve svobodné hře nabídky a poptávky postará o rovnováhu.

Novoliberalismus, jak se tomuto hospodářskému systému také říká, vyžaduje slepou víru: trh je schopen obstarat pro lidi všechno, co potřebují. Ve skutečnosti se to ještě

nikdy nestalo, ani v dobách hospodářského rozkvětu. Naopak: privatizace měla divoký průběh; veřejné statky byly prodány za směšně nízké ceny soukromníkům doma i v zahraničí, a to vedlo nutně k závislosti na mezinárodním trhu a jeho kolísání; především bylo ještě více lidí strháváno do rostoucího zbídačování. Miliony lidí žijí na ulici, pod mosty dálnic ve velkých městech, v chudinských čtvrtích; počet nezaměstnaných a počet opuštěných dětí stále roste.

Pro zástupce tohoto hospodářského systému to není důvodem o tomto modelu pochybovat. Podle nich je příčinou velké sociální bídy skutečnost, že ekonomika není ještě dokonale volná a otevřená, a podléhá ještě mnoha společenským zákonům: Svobodný trh ještě není takový, jaký musí být.

Neoliberalismus, který si je jistý sám sebou, pokračuje ve své vítězné cestě světem a nestará se o osud milionů lidí, kteří jsou z blahobytu vyloučeni. Právě tak málo ho zajímají ekologické důsledky hospodářského pokroku. V sedmdesátých letech se zameškala historická příležitost vyvinout jiný hospodářský model (srov. UL 21).

■ *Nový politický postoj církve*

.....

Koncem padesátých let vznikl v mnohých latinskoamerických zemích „sociální katolicismus“: Katolická akce a různé organizace mládeže se odvážily k odporu proti sociálním zlořádům. Volání po sociálních změnách se stalo hlasitějším. Tito kritičtí křesťané rozvíjeli nové organizační formy; pronikali do nových společenských oblastí; šířili osvobozující politické názory a bojovali za lidská práva. Pak přišel 2. vatikánský koncil a latinskoamerická biskupská konference v Medellínu (1968). Z těchto zkušeností vyrostla teologie osvobození.

Potom přišla podstatná změna politické úlohy církve v různých zemích. To, co biskupové zahájili v Medellínu, potvrdili v Pueblu (1979). Od té doby začali s prorockou jasnou zřivostí odsuzovat hroznou chudobu a odsouvání na okraj společnosti, které postihovaly velké části obyvatelstva. Od té doby už jde hlásání radostné zvěsti ruku v ruce s odsuzováním nespravedlnosti, kterou musí snášet lid, hlavně obyvatelé venkova a dělníci. Do zorného pole teologie osvobození se dosud nedostali domorodci, afroameričané a ženy, jako zvláštní oběti nespravedlivých struktur.

Teologie osvobození zkoumá chudobu a bídu z dvou hledisek:

*** Díváme-li se na chudobu **mysticko-teologickým pohledem**, pocítujeme chudobu jako rouhání proti Bohu. Teologie osvobození vyrůstá z určité zkušenosti s Bohem. Chudoba se přirovnává k egyptskému otroctví, Bůh tuto bídu vidí a vede k osvobození (srov. Ex 2,23; 3,7-10).

S tímto osvobozujícím Bohem se setkáváme v chudých a vytěsněných na okraj společnosti. Jejich situace je plodem nespravedlivého systému, který je proto nutné odsoudit. Tento systém totiž žije z nahromadění majetku v rukou zcela malého počtu lidí. Velká většina lidí se na statcích tohoto světa nijak nepodílí a je odsouzena k životu ve velké chudobě a na okraji společnosti. Z tohoto důvodu se biskupové v Medellínu s prorockou odvahou rozhodli postavit za chudé, rozhodnout se pro lidi, kteří jsou vyloučeni z blahobytu. Když jim dává přednost Bůh, musí to dělat také církev (srov. UL 19). Tato volba je:

- **přednostní:** v řádu hodnot a v postoji církve náleží chudým první místo;

- **solidární:** nesmí se zůstat jen u krásných slov, nýbrž církev musí svým postojem a činy stát na straně chudých;
- **nevýlučná:** nikdo se nemusí kvůli tomu cítit poškozený, ani bohatí, ovšem pod podmínkou, že oni také budou směřovat k chudým a že se obrátí.

„Potvrzujeme potřebu obrácení celé církve ve smyslu přednostního rozhodnutí se pro chudé se zaměřením na jejich obsáhlé osvobození“ (Puebla: 1134; srov. 1144, 711, 1165).

*** Na chudé se však nehledí jako na předmět, jako na lidi, k nimž se církev obrací, nebo jako na věc, o kterou se staráme. **Chudí sami jsou součástí nové evangelizující a politické síly.** Jsou novým subjektem v církvi a ve společnosti: lidmi s vlastní silou a důstojností, s iniciativou a odpovědností. Organizují se, aby bojovali za svá práva a evangelizují, t.j. přináší Kristovu radostnou zvěst do církve: teprve až se prostřednictvím chudých stane církev chudší, prostší a proročtější, bude odpovídat tomu, co od ní žádá Ježíš (srov. 1 Kor 12; Medellín 2,9; 5,15; 10,2; 12,13; 14,7-10; Puebla 96; 485; 622; 629; 640; 1134; 1142; 1147; 1177; 1309; Santo Domingo 178 nn., 296).

Základní pojetí teologie osvobození

1.2

* *Bůh na straně chudých*

.....

Teologie osvobození je pojetí, že věc chudého a utlačovaného lidu je věcí samého Boha. Nespravedlivá chudoba, bída, kterou trpí velký počet lidí, není něčím, co se týká pouze politiků a hospodářských pracovníků. Právo chudých na život souvisí se stvořitelskou Boží vůlí a s přítomností Ježíše Krista ve světě. Je to největší výzva, kterou nám osvobozující Bůh předkládá. Nejedná se však o to, abychom věci řešili za chudé nebo jejich jménem. Výzva spíše znamená, že se máme solidarizovat s konkrétními požadavky chudých a že v nich máme žít naději na svobodu.

* *Základní otázka*

.....

Jak můžeme trpícím lidem v Latinské Americe věrohodně oznamovat, že Bůh je miluje? Jak se dá žít víra v Boha života a pravdy v souvislostech, kde vládou síly smrti? Co znamená víra v živého Boha, když chudí a malí, jimž podle Ježíše dává Bůh přednost, jsou vylučováni ze společnosti, dokonce i zabíjeni? To byly zásadní otázky, které si kladli první katolíci i protestantští teologové osvobození. Neztratily dosud nic ze své aktuálnosti a nejsou omezeny pouze na latinskoameričany. Kapitalismus se prosadil na celém světě a proto je výzvou křesťanům a františkánské rodině všude ve světě. Chudoba, nespravedlnost, problémy životního prostředí a mezikulturního dialogu (viz UL 14) jsou otázky přítomné na celém světě. Je možné je vyřešit jen mezinárodní spoluprací.

❖ *Idea Božího království*

.....

Bůh je ten, který zachraňuje; jeho osvobozující jednání překračuje pozemskou skutečnost. Osvobozuje však skrze lidi a uvnitř našich pozemských dějin. To je základní přesvědčení teologů osvobození. Proto také výčitka, že teologie osvobození mluví jako marxismus pouze o pozemské skutečnosti a přehlíží nepostižitelnost a tajemství Božího království, je zcela neoprávněná. Pro teologii osvobození neplatí, je příliš jednostranná a kromě toho v ní není dost odpovědnosti za svět.

Všechny v dějinách vykonané osvobozující činy podporují a urychlují Boží království, které Ježíš ohlašuje a zakládá. Neleží však ve stejné rovině: Boží osvobozující čin je přesahuje: má definitivní podobu, která přesahuje svět. To znamená proměnu v teologickém myšlení: teologie osvobození bere vážně povinnost křesťanů pracovat na změně nespravedlivých a nelidských životních podmínek.

❖ *Prorocká závaznost*

.....

Teologie osvobození bude vždy prorockou teologií, tj. musí v Božím jménu obžalovávat nespravedlnost. Činitelé, které ji kdysi vyvolaly, stále ještě existují: počet chudých na světě se nezmenšil, naopak každým dnem roste. Církev se nemůže zříci úlohy vyhlášovat to za zradu na člověku a na Božím království. Proto musejí stále existovat křesťané, kteří chápou a žijí svou víru a zkušenost s Bohem jako výzvu k osvobození chudých. Nestačí proto jen litovat, že se ztrácí pozornost k tomuto problému, protože se jedná o zpronevření se evangeliu.

❖ *Osvobození jako nové paradigma v teologii*

.....

Teologie osvobození není nějaký teologický koncept, který uvažuje jen o některých tématech. Teologie osvobození chce znovu promyslet a formulovat celou teologii pod heslem osvobození, a to z pohledu utlačovaných, kteří hledají svobodu a bojují za ní. Jedná se o celkové osvobození ve všem: o osvobození osobní, citové, duchovní, ale též o politické, hospodářské, sociální a pohlavní osvobození. V tomto smyslu není teologie osvobození jen jiná, nýbrž také jedinečná mezi různými teologickými proudy. Pracuje „zdola, z odvrácené strany dějin“; a pracují v ní „ne-lidé“ (G.Gutiérrez) po boku utlačovaného lidu a uvnitř dějinných událostí. Teologie osvobození kriticky posuzuje každou teologii, která se spokojuje s všeobecnými poznatky, a nevychází z konkrétních životních situací. Veškeré myšlení staví před „jiný teologický obzor“ (L.Boff). Je to „nový způsob, jak pěstovat teologii“ (= nové paradigma), kritické přemýšlení o osvobozující praxi ve světle víry (G.Gutiérrez).

Subjektem teologie osvobození je utlačovaný lid, „chudí“, ve svém boji proti nespravedlivým vládnoucím strukturám. Osvobození je činnost, za kterou nesou odpovědnost chudí sami. Navrhují způsob jednání a bojují za potřebné změny. Chudoba není jen hmotná bída. Bible ji chápe tak, že jsou chudí všichni, kteří se stali obětí nespravedlnosti, vykořisťování, odstrkování, všichni, kteří žijí na okraji společnosti, kteří jsou opomíjeni, politicky pronásledováni a nemocní, osamocení lidé ... (srov. UL 19). Jsou to lidé, kteří si svou chudobu uvědomují a proto se jako Mojžíš odvažují pustit se do osobního a společenského osvobození.

I mezi bohatými nacházíme určité formy chudoby: rostoucí deprese, osamocení, ztrátu smyslu života, beznaděj, neschopnost navazovat vztah ... Jako chudí, jsou i oni obětmi mechanismů, které plodí chudobu a bídu. Proto je všude nutná spiritualita odporu, ale zároveň naděje, která počítá s přísliby osvobozujícího Boha. Tam, kde se lidé shromažďují na základě víry, bojují o své možné osvobození a spojují se solidárně s utlačovanými lidmi, tam se uskutečňuje teologie osvobození.

Pastorační důsledky

1.3

V důsledku osvobozovacích pochodů se změnila forma pastorační práce a dokonce i sebezpočtení církve samé. Všude vznikaly biblické kroužky, místní společenství, sousedské spolky a svazy zemědělských dělníků (campesinos), rybářů, prostitutek, dětí žijících na ulici, obyvatelé chatrčí (slumů) ...

Vznikla též nová forma misionářské přítomnosti mezi domorodci (srov. UL 18). Všude se začalo uvažovat o podobách křesťanství, vytvořených během dějin, o koloniálním dědictví křesťanství a rovněž o způsobu hlásání evangelia v kulturním prostředí Latinské Ameriky, přičemž se nešetřilo sebekritikou. Tyto úvahy pokračují i dnes v diskusích o inkulturaci víry v různých kulturách, odlišných i v rámci jednotlivých států (srov. UL 17).

Teologie osvobození hledala dialog se společenskými vědami. Měl napomáhat procesům přeměny. Společenskovední studie pomáhaly latinskoamerickým biskupům sepsávat kritické dokumenty běžného modelu hospodářství. Vznikaly četné výzkumné ústavy, studijní a vzdělávací domy. Už existující střediska dostávala nové podněty, konaly se mnohé kurzy. Tématem se stávalo všechno: Jobova moudrost a Ježíšova podobenství o Božím království, nezaměstnanost a zdravotní péče, prezidentské volby a světové rozšiřování kapitalismu.

„Přijímání“ (= sounáležitost společenství) a „podíl“ se stále více stávaly slovy, která dávala všemu smysl. Mělo to celou řadu praktických důsledků: všude vznikaly nové formy vedení společenství, farní rady, diecézní shromáždění, velká setkání základních obcí (CEB), kde se setkávaly tisíce lidí. Všichni jsou zváni a přitahováni k iniciativám, k plánování, k provádění a kritickému hodnocení aktivit církve. Kněží a biskupové už nejsou jediní, kdo se ozývá, ani nejsou sami za všechno odpovědní; stávají se animátory a spojujícími články mezi společenstvími.

Díky teologii osvobození se objevilo mnoho charismatických a prorockých laiků.

V duchu Medellínu a Puebla se spojovali odpovědní lidé ze společenství, hnutí, svazů a odborů, aby mohli kriticky a účinně jednat v církvi a ve společnosti. Mnozí z nich stojí dnes v čele nejdůležitějších odborových organizací, stran, ekologických sdružení a lidových organizací.

Příspěvek církvi k demokratizačnímu procesu v našich společnostech měl velký význam.

Tento proces proměny si však vyžádal i vysokou cenu. Každý den připomíná latinskoamerický seznam mučedníků památku mladých lidí, žen, mužů, duchovních a biskupů, kteří svou účast na něm zaplatili životem.

Mnozí z nich byli členy františkánské rodiny a museli zemřít proto, že se ukázali být solidární s věcí Boží a s věcí chudého lidu. Ve svých bohoslužbách slavíme památku těchto sester a bratří a tak zůstávají stále přítomni na cestě víry svého lidu.

Nové objevení církve

1.5

Bez přehánění můžeme říci, že teologie osvobození uvedla latinskoamerickou církev do pohybu. Na mnoha místech vedla k opravdu novému objevení církve, ke znovuzrození církve. Víra a křesťanská angažovanost se dala žít jiným způsobem: po boku chudých proti chudobě, solidárně s těmi, kdo byli z hospodářství a z politiky vylučováni, ve spojení s těmi, kým se pohrdalo. Duchovní i laici a také biskupové a kardinálové přicházeli tam, kde církev nebyla přítomná vůbec nebo téměř vůbec. Byla to doba pastorační tvořivosti a prorocké odvahy, politické svatosti a duchovního růstu, které šly do hloubky.

Tato obnova vyvolala velmi mnohé iniciativy: formy inkulturace (srov. UL 17) myšlení a přítomnosti mezi Indiány, černochoy, mezi ženami a menšinami. Teologie osvobození neukazovala porozumění pouze pro sociální problémy, nýbrž také s úctou přijímala domorodé kultury, kulturu černochoů, žen, lidovou zbožnost, i křesťanská a nekřesťanská vyznání.

Tímto způsobem vyrostlo z kořenů teologie osvobození několik různých teologických proudů, domorodá teologie, feministická teologie, biblická teologie, teologie, zabývající se souvislostmi mezi vírou a hospodářstvím a dokonce teologie životního prostředí.

Teologie osvobození v nových, změněných podmínkách

1.6

Od samých počátků docházelo kvůli teologii osvobození ke konfliktům, k odporu a pronásledování. I dnes ještě trvají tyto jevy v církvi a dokonce i uvnitř františkánské rodiny. Nedá se popřít, že tu a tam byla v teologii osvobození zastávána stanoviska neudržitelná nebo škodící víře. Teologie osvobození sama k tomu možná přispěla tím, že nepřipustným způsobem zjednodušovala složité vztahy. Společnost nelze jednoduše dělit na utlačovatele a utlačované. Také některé teologické formulace by mohly být přesnější a je nutné je hlouběji objasnit:

„Sociální a politické osvobození nesmí v žádném případě překrývat konečný a radikální smysl, tj. osvobození od hříchu, protože to můžeme dosáhnout jen odpuštěním a Boží milostí“ (G. Guttiérrez).

Tato teologická otázka však nehrála v žádném sporu téměř žádnou úlohu. Konflikt vyvolala hlavně politická rozhodnutí a další společenské námitky. Odpůrci teologie osvobození trvají na „statu quo“, t.j. chtějí zachovat společnost takovou, jaká je. Mají odlišnou představu o tom, co má církev dělat a co znamená františkánské charisma uprostřed hluboké sociální nespravedlnosti.

Kontrolu (politickou) mají dnes více či méně v rukou opět konzervativní kruhy. U mnoha lidí a společenství to vedlo ke zklamání a ztrátě odvahy. Většina se opět hlásí k soukromé religiozitě, která podporuje kapitalismus. Víra nemá co pohledávat ve společenské a politické problematice. Tímto směrem ukazuje též politika jmenování biskupů a volby ve většině biskupských konferencí a také některé dokumenty Svatého stolce. Platí to rovněž i pro brazilskou biskupskou konferenci, světově známou pro svou pokrokovou linii. Církev schvaluje široce založený program, který znovu klade větší důraz na vnitřní obrácení jednotlivce a odsouvá do pozadí společenské podmínky. (= Nová evangelizace). Dává přednost kultuře a zdržuje se požadavků na hluboké společenské změny.

Účast věřících na církevním životě se omezuje pouze na liturgickou oblast: bohoslužby a modlitební shromáždění mají mít živější, přátelštější a radostnější podobu. Vyžaduje se výraznější přítomnost „křesťanských hodnot“ v kulturní oblasti. To jsou jistě velice pozitivní záležitosti, ale nestačí, aby v životě církve nebo společnosti způsobily skutečné „sdílení a spoluúčast“. Tradiční přesvědčení, že vlastním subjektem je klérus, zůstává nezměněné. Ostatní stránky společenského života (politická solidarita, zvládání hospodářských, sociálních, ekologických, sexuálních a specifických, s pohlavím souvisejících problémů) se zcela vynechávají, případně se na ně odpovídá velmi jednostranně nebo dokonce soucitným pousmáním.

V mnoha církvích a společenstvích je možné pozorovat únavu bývalých vedoucích osobností a „kritických křesťanů“.

Systematické podezírání a pronásledování teologie osvobození ovlivňuje život společenství a chování biskupů. Angažovaní křesťané jsou zklamáni, že nenastaly jimi očekávané společenské změny. Zhroucení socialistických systémů a pochybování o utopiích hrají přitom menší úlohu než to, že se kapitalismus ukázal odolnější, než se očekávalo, a dokonce se ještě více rozvinul. Přesto však teologie osvobození zůstává pro mnoho lidí nejdůležitějším pramenem inspirace. Společenství, iniciativy, pastorační rady, biskupové, celé diecéze a mnozí teologové a teoložky se jí nechávají vést dále. Mnozí křesťané a křesťanky vytvářejí úzké spojení mezi vírou a politickou angažovaností; otevřeně nebo ve skrytu se proto odvažují konfliktu s instancemi moci a peněz. Potřeba teologicky o tom uvažovat se pro mnohé, včetně mnoha františkánů a františkánek, stala existenciální otázkou.

Mnohé je však znejistilo: konzervativní kurz, který v uplynulých letech nastoupily ústřední církevní instance; snížení pastorační horlivosti v mnoha společenstvích; neúspěch socialistických pokusů v Latinské Americe, (konec nikaragujské revoluce a strnulost kubánského režimu); neodvolatelný krach východoevropských režimů; především však změny celosvětových hospodářských poměrů (srov. UL 21). Z toho plyne, že teologii osvobození je třeba nově zhodnotit a ještě rozhodněji uplatňovat. Tuto snahu vyvíjí celá řada center a spolků v mnoha zemích Latinské Ameriky.

Účinky se už pociťují na celém světě. My sami cítíme potřebu teologii osvobození zastávat, samozřejmě sebekriticky, aniž bychom však přitom zapomínali na její pravé a

původní záměry. Tématem zůstává evangelium a obrat ve společnosti, víra a zasazování se za chudé.

„Pokud má z tohoto období Latinské Ameriky a církve něco zůstat, za co by se lidé zasazovali i nadále, pak je to právě toto rozhodnutí (pro chudé), pramen nikdy neutuchající lásky, stěžejní bod nové evangelizace kontinentu. Toto rozhodnutí by mělo zároveň být základem naší spirituality, našeho následování Krista, který je cesta, pravda a život“ (Jan 14,6) (G.Gutiérrez).

„Chudí této země, chudí tohoto kontinentu, jsou první, kdo pocítují naléhavou nutnost tohoto evangelia radikálního a dokonalého osvobození. Zakrývat to by znamenalo je podvádět a klamat“ (Jan Pavel II., list z dubna 1986 brazilské biskupské konferenci).

Františkánské hnutí a hledání osvobození

2

František a Klára: symboly osvobozující církve

2.1

Před mnoha lety vyhlásil Dom Helder Kámara svatého Františka za symbol osvobozující církve a za ochránce chudých. Není náhodou, že právě františkáni a františkánky se ztotožňovali s osvobozující praxí a s úvahami, které se tímto osvobozováním zabývaly.

Nejenom v Latinské Americe, nýbrž také na jiných kontinentech přispívali k uskutečňování a prožívání cílů teologie osvobození. Františkánské charisma podporuje tvořivost a uvědomělou účast v nich. Leonardo Boff konstatoval, že františkáni se nemusejí pro chudé rozhodovat, mají-li žít to, co hlásá teologie osvobození; stačí, když radikálním způsobem žijí své františkánské charisma. Od františkánů a františkánek dostala teologie osvobození mnohé podněty: inspirovala se prací, životem a myšlenkami těch, kdo žili životem po vzoru svatého Františka a svaté Kláry, a proto se chudým cele věnovali. Je možné dokonce mluvit o františkánském způsobu, jak žít a praktikovat teologii osvobození. Připomeňme, že někteří nejvýznamnější zástupci teologie osvobození jsou členy františkánské rodiny, např. Leonardo Boff. Sestry a bratři františkánských společenství dobře znali ideje teologie osvobození a aktivně i angažovaně je prosazovali. Sílu teologie osvobození nenajdeme v knihách, které napsali teologové, nýbrž spíše v každodenní spiritualitě mnoha lidí a obcí. Jedná se přitom o tyto otázky a oblasti:

Politika a hospodářství

František žil v době, kdy jen málo lidí mělo přístup k tomu, jak bude uspořádán politický a hospodářský život. Můžeme však přece najít některé aspekty, které mohou být rozhodující i dnes.

Tak František a jeho bratři odmítali přijmout společenské a hospodářské vedoucí funkce. Středověké městské státy svěřovaly totiž často úřady finančních správců, sekretářů a vedoucích oddělení řeholníkům, protože měli pověst důvěryhodných úředníků. Právě to však František pro své společenství zásadně odmítal (NŘ 7). Hned od počátku bylo třeba zabránit všemu, co vedlo do blízkosti peněz a moci. František naopak vyhledával práci nejnižších lidových vrstev a utíkal se k žebrotě, když nedostal mzdu. Jeho odpovědí na bídu a na základní potřeby bylo sourozenectví, ne mrtvé a usmrcující peníze:

„Jeden druhému ať s důvěrou projevuje své potřeby, aby ten mu obstaral, co je třeba a tak mu posloužil. A každý ať miluje a živí svého bratra, jako matka miluje a živí své dítě“ (NŘ 9).

Pro samotnou politickou oblast vyčerpal František všechny možnosti přímého vlivu, kterých se mu dostalo. Tak píše všem „*starostům a radním, soudcům a vládcům na celém světě*“, aby pomohli vytvářet lidský pořádek, který vychází z myšlenky Boží přítomnosti a Vtělení. Větší politické prorockví, než je „*List vládcům lidu*“ si neumíme představit. Jenom se musíme snažit porozumět jazyku, který dnes již nechápeme.

V souvislosti s Božím Vtělením, s vánočním svátkem, chce František přispět k vydání zákonů ve prospěch chudých lidí a všech tvorů (srov. 2. Cel, 200, LegPer 14).

Zkušenosti své víry využil František pro své politické a sociální jednání způsobem, který předjímá základní postoje dnešní teologie osvobození.

*** Změny života a způsobů myšlení**

.....

Na prvním místě se František cítí sourozenecky spojen se všemi živými tvory. Zná bídu, kterou musí mnozí trpět; rozhoduje se být solidární se všemi lidmi, zvláště však s těmi, kdo jsou na okraji společnosti. „*Pán dal mně, bratru Františkovi, abych takto začal dělat pokání: když jsem ještě vězel v hříších, zdálo se mi nesnesitelně hrozné, měl-li jsem se setkat s malomocnými. Proto sám Pán mě dovedl mezi ně a prokazoval jsem jim skutky milosrdenství. A když jsem od nich odcházel, pak to, co se mi zdálo hrozné, proměnilo se mi v radost pro duši i tělo. Potom jsem už dlouho neváhal a opustil jsem svět*“ (ZFr 1; NŘ 9; srov. 1. Cel, 17; srov. UL 19).

Z tohoto textu můžeme vyvodit alespoň tři základní poznatky:

*** František si uvědomuje, že je Bohem povolán, tj. jeho zkušenost víry má veliký rozsah, obzor jeho pochopení není dělitelný a je naplněn milující Boží přítomností. František naprosto není mužem „pouze“ víry, ani žádným prorokem a již vůbec ne sociálním reformátorem; je básníkem a mystikem.

*** Jeho spiritualita a jeho mystika ho neoddělují od lidí, od jejich bolestí a trápení. Naopak, jeho prostota mu dává schopnost solidárního jednání (milosrdenství), které působí pohoršení ve srovnání s tím, co platí ve společnosti, ve které žije.

*** Tato zkušenost ho přivádí ke změně jeho sociálního stanoviska „... a opustil svět“.

František odešel z měšťanského „světa“ a tím také opustil způsob myšlení, odpovídající vzrůstajícímu se assiskému měšťanskému stavu; odvrátil se od logiky třídního smýšlení, od přehlížení sociální bídy, od bohatství a moci, od držení majetku a od připravenosti používat násilí. František a Klára začali nový život; plní radosti se pouštěli do věcí, které se v logice „světa“, který opustili, zdály nepatřičné a nesmyslné.

* Sourozenecké společenství s chudými

.....

„Otec chudých, chudý František, cítil s každým chudásem jako se sobě rovným. Nemohl vidět chudšího, než byl sám. Ne z touhy po marnivé slávě, nýbrž ze skutečného soucitu“ (1 Cel 76).

Františkovi nejde jen o solidaritu s chudými, chtěl by pro chudé a s chudými žít, chtěl by být jako oni a být jejich bratrem. Nejvíce si přál a toužil vstoupit do šlépějí chudého Krista, což ho zcela logicky vedlo k chudým a malomocným. Chce s nimi žít společně v sourozeneckém společenství. Dokonce vyžaduje, aby každý jeho bratr prožil svou dobu noviciátu u malomocných. Pro chudé to znamená opravdové osvobození, které jim vrací důstojnost a sebeúctu. Františkánské hnutí se od svých počátků nepovažuje za svaz, pečující o chudé, nýbrž hledá osvobození chudých, věří v chudé a spojuje se s nimi.

* Vize a praxe změněného světa

.....

Jako mírumilovný a nenásilný člověk se František chystá žít ve svém bratrstvu jako v alternativě k panujícímu systému. V Assisi určují společenský život dvě společenské třídy: šlechtici neboli „maiores“ (= vyšší) a zbohatlí měšťané města, tzv. „minores“ (= nižší). Vedle nich tam je velké množství chudých, kteří nemohou do ničeho mluvit ani nemají co jíst.

Proti tomuto pořádku staví František pořádek nový: sourozenectví, které vychází z evangelia (srov. Mk 10 a Mt 10), život důsledné solidarity s chudými, který není nikde doma, ale je vždy na ulici nebo na okraji společnosti. Tato vize byla pro Františka tak rozhodující, že ji až do nejmenších podrobností prožíval a trval na ní ve své Řeholi (srov. NR 14 a 16).

František zakládá novou formu života, která odpovídá logice Božího království. Toto království se především pozná z toho, že je chudým zvěstováno „radostné poselství“ (srov. Lk 4,18; 7,22). Tento způsob života je úplně jiný, než sociálně-politické změny, které potřebuje naše doba.

František vyjadřuje tuto změnu stanoviska tělesnými projevy a symboly: odkládá své měšťanské šaty a vrací je svému pozemskému otci; volí si poustevnický šat, ale i ten brzy odkládá a spokojuje se šatem podobným pytlí, který nepřipouští žádné společenské zařazení. Objímá a stará se o žebráky a o malomocné; ke svému stolu zve i zloděje; polibek pozdravení a polibek pokoje se mu stávají znamením přátelství a blízkosti. František nechce pouhou sociální spravedlnost, žádá konkrétní a žitou solidaritu.

* Tvořivost a používání pokojných prostředků

.....

František a Klára čelili nespravedlnosti své doby s politickou jasnozřivostí a tvořivostí, moudře a odvážně. Kdyby dnes žili mezi námi, zcela jistě by své sestry a bratry, řeholníky i laiky povzbuzovali, aby se odvažovali zasahovat v nesnadných a konfliktních společenských změnách.

Legenda o vlku z Gubia nám ukazuje, jak zachází František s těžkým konfliktem.

Všimněme si, že tento konflikt má nejen osobní, ale také strukturální ráz. František ukazuje, že nelze problém skrývat nebo potlačovat. Není ani možné řešit ho „zvenku“, jen jako nezúčastněný pozorovatel. Musíme problém začít řešit, přičemž se nesmíme

nechat strhávat city; musíme se rozhodně stavět na stranu ohrožovaných lidí. Naše solidarita s chudými nás přivede ke konfrontaci s moderními „vlky“: s nespravedlivými hospodářskými utlačujícími systémy, s politickými režimy a autoritářskými vládami, s policisty se sklonem k násilí, s obchodníky s drogami, se soukromými armádami a s neonacisty, s etnickými skupinami, které spolu vedou války, tedy se všemi politickými a sociálními silami, které ohrožují život a potlačují lidskou svobodu.

Násilí a agrese často nelze vyřešit konkrétní politickou činností jednotlivců. Agrese má v sobě něco totalitního. Plodí ji pud sebezáchovy a sebeprosazování člověka. Projevuje se v rodinných, ve společenských a v erotických vztazích; často se projevuje ničivým postojem vůči věcem a přírodě. Existuje také strukturální násilí, které se projevuje v nelidských pracovních podmínkách, v agresi vůči ženám, v oslavování moci, v oblasti útlaku citového a psychologického, etnického, politického, hospodářského atd.

V mnoha zemích jsou v životních podmínkách žen nepřijatelné a nelidské skryté těžkosti, na které si ženy zvykly; patří k jejich každodennímu životu a k jejich kulturní tradici. Politickým a františkánským úkolem je také tyto těžkosti objevovat je a měnit. Zatím ženy v Latinské Americe rozvíjejí svou vlastní teologii osvobození.

Výzvy teologie osvobození k františkánskému hnutí - nové způsoby jednání

2.2

Teologie osvobození si uvědomila nutnost hledat nová pole působnosti i formy osvobozující činnosti a přitom neztratit z očí rozhodnutí pro chudé. Odbory a strany sice částečně ztratily vliv, zato však jiné akční skupiny získaly větší politickou sílu a společenský význam: ekologické hnutí, feministické hnutí, hnutí lidová a bezzemků, hnutí etnických menšin a domorodců, mezinárodní mírové hnutí; Amnesty International, Greenpeace, řeholníci, církevní služby (pastorace za lidská práva, pastorace dětí ulice, žen, zemědělských dělníků, Justitia et pax ...).

Tato hnutí jsou dobře organizovaná a vyvinuly úspěšné pracovní metody v oblasti styku s veřejností. Proto je jejich přispění významné pro novou orientaci politického života. Pokud se jejich zájmy neomezují příliš výlučně na určitou skupinu nebo spolek, mohou se spojit k práci na důležitých sociálních záměrech. Mnozí muži a ženy z františkánského hnutí, kteří se ztotožňují s teologií osvobození, našli v těchto skupinách a hnutích důležitý rámec pro svou činnost.

Tyto organizace vystupují proti vzrůstající lhostejnosti a netečnosti ve společnosti a kladou základy nové politické kultury. Protože tato hnutí svádějí dohromady politické aktivisty, vůdce lidových a ekologických hnutí, umělce, hudebníky, intelektuály a jiné lidi z různých sociálních vrstev, vzniká nová společná síla, jejímiž nositeli jsou pracovníci různých vědních oborů, povolání a náboženských vyznání. Nová pracovní a politická pole činnosti se otevírají rovněž pro ty, které vede františkánské charisma:

„Nová sociální hnutí radikálně kritizují politickou moc, manipulaci a korupci této moci. Konečný cíl sociálních hnutí není převzetí moci, nýbrž vytvoření nové politické moci, a to odspodu, od základu ... Alternativy, které vycházejí z této nové občanské společnosti, nejsou nějakými krátkodobými alternativami svobodného tržního hospodářství ...

Nejedná se tedy o alternativu k trhu, nýbrž o vytvoření alternativní logiky trhu“
(P.Richard).

Abychom proměnili na činnost inspiraci, vycházející z víry, k tomu nepotřebujeme žádné zvláštní nástroje. Měly by se využít politické cesty, které jsou k dispozici. Ty jsou v každé zemi odlišné. V demokratických zemích jsou to politické strany, sdělovací prostředky, lidová hnutí, instituce na obranu lidských práv, ženská hnutí, menšinové spolky, nevládní organizace, Spojené národy a jiné mezinárodní organizace.

„Výzva globálně myslet a místně jednat pro nás znamená důrazné vyzvání snažit se přetvářet nový svět ... Při setkání v Riu (během vrcholného ekologického srazu v červnu 1992 v Brazílii) jsem si proto lépe uvědomil, jak velký potenciál, ale také jak velký dluh má naše františkánská rodina, pokud se týká výrazné přítomnosti v srdci naší země ... Naše spolupráce se Spojenými národy se drží praktické logiky: Nabízí nám možnost připojit se k lidem dobré vůle a odstraňovat na světě nespravedlnost a utrpení. Společně musíme dělat to, co nemůže dokázat jeden člověk samotný, nebo jen jedna větev naší františkánské rodiny,“ (Hermann Schalück ve Spojených národech v New Yorku 27. listopadu 1993).

Bylo by to velké selhání, kdybychom nevyužili rozumně a organizovaně politický vliv, který může mezinárodní františkánské hnutí vykonávat při prosazování konkrétních a dosažitelných cílů. Takové chápání nacházíme též jako základ v Generálních konstitucích řádu Menších bratří:

„Velká část lidí žije dosud v bídě, nespravedlnosti a útlaku, a proto se bratři mají se všemi lidmi dobré vůle zasazovat za obnovu společnosti ke spravedlnosti, k osvobození a k míru ve vzkříšeném Kristu, promýšlet příčiny jednotlivých situací a odpovídajícím způsobem se zúčastňovat na projevech lásky, spravedlnosti a mezinárodní solidarity“ (čl. 96, §2).

Nemá-li politická činnost zůstat bez účinku a má-li se dojít ke společnému jednání a ke spolupráci s ostatními společenskými silami, je třeba splnit tyto předpoklady:

- *** hluboké františkánské a mystické citění,
- *** znalost nejdůležitějších františkánských textů,
- *** osobní motivace a příprava,
- *** dobrá znalost historického a hospodářského vývoje společnosti,
- *** znalost konkurujících uskupení, konfliktů a zájmů,
- *** smlouvy (úmluvy) s různými organizacemi,
- *** provázanost s lidmi a skupinami odlišných sociálních vrstev a zemí,
- *** pohyblivost a schopnost komunikovat na mezikulturní a mezinárodní úrovni.

Z toho plynou postoje a perspektivy jednání:

- *** výstup ze systému, který plodí tolik chudoby,
- *** sbližování s chudými, jak ho před námi žili František a Klára,
- *** začlenění mezi lid jako průvodci na cestě, kteří solidárně s lidem sdílejí víru, symboly, religiozitu, naději na osvobození,
- *** spolupráce s lidovými hnutími, abychom do nich vnášeli svou víru a své charisma,
- *** opětné objevování hodnot směřujících k životu, odřeknutí se marnotratného konzumu, závazek chránit stvoření, rozvíjení spirituality stvoření.

Díky teologii osvobození a její oddanosti věci Boží a věci chudých, díky jejím mučedníkům, prorokům a básníkům, díky členům františkánské rodiny můžeme dnes hledět na křesťanství jinými očima. Přesto však pro církev a pro všechny františkány a františkánky stále existuje nebezpečí, že se přestanou o chudé zajímat.

Jsme si vědomi, že 21. století potřebuje víc než kdy jindy lidi a náboženské vzory, proniknuté hlubokou a zdravou spiritualitou, lidi, kteří dovedou spojit svatost života s politickou svatostí, lidi, jejichž víra vyrostla v boji proti všem formám odlidštění, jejichž etické jednání je průhledné a kteří v sobě nosí velkou naději. Takoví lidé nám připomínají Františka a Kláru, slouží nám za příklad a vybízejí nás k činnosti.

Představují sílu smyslu a odporu ve společnosti, která jakoby ztratila smysl pro solidaritu a pro nejhlubší lidské hodnoty.

Jako synové a dcery Kláry a Františka nesmíme přitom ztrácet z očí světovou církev. Jde o to, aby se celé lidstvo sešlo u jednoho stolu v Božím království.

Církevní a františkánské prameny

Bible

Ex 1-3; 2,23; 3,7-10; Mt 5,1-12; 10; Mk 10; Lk 4,16-30; 7,22; 1 Kor 12

Církevní dokumenty

Puebla 96; 485; 622; 629; 640; 711; 1134; 1142; 1144; 1147; 1165; 1177; 1309

Medellín 2,9; 5,15; 10,2; 12,13; 14,7-10

Santo Domingo 178 nn; 296

Jan Pavel II.: Dopis brazilské biskupské konferenci z dubna 1986; Promluva v Santa Cecilia, Mexiko, 1979

Františkánské prameny

2 Lvvl; Lk; NŘ 7; 9; 14; 16; KIC 14; ZFr; KIO; 1 Cel 17; 76; 2 Cel 73; 84; 87; 200; 1. An; 4. An; ŘehKI VI,3; LegPer 14; Kv 21; LM VIII,6

Mezifrantiškánské dokumenty

Řeč generálního sekretáře OFM Hermanna Schalücka v OSN v New Yorku 27.října 1993; Generální konstituce řádu Menších bratří čl. 96, §2

OFM-OFMCap-OFMConv

OSC (Klarisky)

OSF (TOR)

OSF(SFR)

Doplňky

Pozn.: Údaje o pramenech mohou účastníci kurzu doplnit.

Cvičení

D

1. cvičení:

Přečtěte si text o útlaku v Egyptě a o povolání Mojžíšově (Ex 1-3); Lk 4,16-30 a Mt 5,1-12.

Otázky:

1. Jaké povinnosti vyplývají z těchto míst v Bibli s ohledem na angažovanost za chudé a proti nespravedlnosti?
2. Co jsme dosud udělali? Co ještě máme dělat?

2. cvičení:

Legenda o vlku z Gubbia

Krok:

Pozorujme skutečnost, v níž žijeme.

Otázky:

1. Jaké znáte situace utrpení a nespravedlnosti?
2. Jaké konflikty se vyskytují ve vašem okolí?

2. krok:

Přečtěme si příběh o vlku z Gubbia:

V době, kdy svatý František dlel ve městě Gubbii, objevil se v gubbijském kraji převeliký, hrozný a divoký vlk, který požíral nejen zvířata, ale i lidi, takže všichni měšťané měli strach, neboť se často přibližoval k městu. Když vycházeli z města, všichni chodili ozbrojeni, jakoby šli do boje; a přesto přese všechno se mu nedovedli ubránit, když se s ním setkali samotní. Ze strachu z toho vlka došlo až k tomu, že se nikdo neosměloval vyjít z města. Proto svatý František ze soucitu s lidmi toho města rozhodl se vyjít ven na onoho vlka, ač ho měšťané vši mocí od toho odrazovali. Když se poznamenal znamením svatého kříže, vyšel se svými druhy ven z města. Všecku svou důvěru skládal na Boha. Když se druzí báli jíti dále, ubírá se svatý František k tomu místu, kde vlk byl. A hle, před očima mnoha měšťanů, kteří přišli, aby uzřeli tento div, vyjde řečený vlk proti svatému Františkovi s otevřenou tlamou. Když se k němu přibližoval, učinil svatý František nad ním znamení kříže, zavolal ho k sobě a říkal: „Poď sem, bratře vlku. Jménem Kristovým ti poroučím, abys nečinil zlé ani mně, ani

nikomu jinému. " Podivná věc: jakmile svatý František učinil kříž, hrozný vlk zavřel tlamu a přestal běžet. Na daný rozkaz přišel krotce jako beránek a ulehl si svatému Františku k nohám. Tu k němu svatý František promlouvá: „Bratře vlku, ty děláš mnoho škod v těchto končinách a dopustil ses prevelikých zločinů, když jsi hubil a zabíjel Boží tvory bez Božího dovození; zabíjel jsi a požíral nejen zvířata, ale, opovážil ses zabíjet a hubit lidi, učiněné k Božímu obrazu. Pro tohleto jsi hoden šibenice jako nejhorší zloděj a vrah. Všichni lidé proti tobě křičí a reptají a celé toto město je ti nepřátelské. Ale já chci, bratře vlku, učinit pokoj mezi tebou a jimi. Ty jim nebudeš ubližovat a oni ti odpustí všemu tvou minulou křivdu a ani lidé, ani psi tě už nebudou pronásledovat. " Po těchto slovech vlk posuňky těla, ocasu a uší a ukláněním hlavy ukazoval, že přijímá, co svatý František říká, a že to chce zachovávat. Sv. František řekl: „Když tedy se ti, bratře vlku, líbí uzavřít a dodržovat tento pokoj, slibuji ti, že se postarám, aby ti od lidí tohoto města byla trvale, co živ budeš, dávana výživa, takže už nebudeš mít hlad, neboť vím dobře, že všechno to zlé jsi udělal z hladu. Protože ti vymohu tuto milost, chci, bratře vlku, abys mi slibil, že nikdy nebudeš škodit žádnému člověku ani žádnému zvířeti. Slibuješ mi to? " A vlk ukláněním hlavy dal zřejmé znamení, že slibuje. Svatý František praví: „Bratře vlku, chci, abys mi dal ujištění o tomto slibu, abych v něj mohl důvěřovat. " A když svatý František vztáhl ruku, aby přijal to ujištění, zvedl vlk přední nohu a krotce ji vložil do jeho ruky na znamení jistoty. Tu tedy svatý František řekl: „Bratře vlku, poručím ti ve jménu Ježíše Krista, abys šel beze strachu se mnou potvrdit tento pokoj ve jménu Božím. " A vlk jde poslušně s ním jako tichý beránek " (Kv 21).

Otázky:

1. Co tento text říká?
Kdo vystupuje v tomto vyprávění?
Co se děje mezi jednajícími účastníky?
Jak se dá popsat skutečnost, z níž text vycházel?
2. Jaké pocity dávají najevo jednající účastníci?
Proč?
O jaké konflikty a zájmy se tu jedná?
Na jakém základě se zde objevují?
3. Co dělá František?
Co říká?
Jaký postoj zaujímá vůči jednotlivým účastníkům?
Jaký poměr vzniká mezi Františkem a obyvateli Gubbia?
A jaký s vlkem?

3. krok:

Interpretujte tento text do současnosti

Otázky:

1. Co říká tento text nám dnes?
2. Jaké zaujímáme postoje vůči těm, kdo jsou za konflikty odpovědni a vůči obětem?
3. Jak můžeme přispět k tomu, abychom pomohli naší společnosti osvobodit se od konfliktů?

3. cvičení:

Následující text je pokus aktualizovat list sv. Františka vládcům národů do dnešní situace:

.....

Všem, kdo na širém světě mají moc
králům a prezidentům národů
kancléřům a ministrům
členům parlamentu a
odborníkům
ředitelům a správním radám
a všem, kteří budou číst tento list
přeje
bratr František
váš malý a bezvýznamný služebník
pokoj a dobro

Něco musíte zahrnout také
do své politické perspektivy:
jistotu
že nás všechny čeká smrt

Proto vás prosím
s veškerou úctou, které jsem schopen
nezapomínejte na Boha
když pracujete politicky
Dejte se vést Božími příkázáními
když uspořádáváte svět

Protože všichni
kdo nechávají Boha
upadnout v zapomenutí
a nedbají na jeho příkazy
budou Bohem zapomenuti.

A v okamžiku smrti
všechno upadne do nicoty
o čem si někdo myslí
že to drží pevně v rukou

A čím více vědění a moci
někdo nahromadí
a proti jiným použije
o to více bude muset trpět
v pekle

Nejdůležitější princip
politického jednání
viditelně vnímáme
v symbolu chleba a vína
v připomínce toho
svatého Těla a Krve Ježíšovy
v přijímání lásky, která
se daruje v jeslích
kde se Bůh staví
na stranu chudých a slabých
chováním, které se zřiká
moci a vlády.

To máte veřejně uplatňovat
znameními která jsou vidět a slyšet
v zákonech a normách
v strukturách a institucích
v činnostech úředníků a orgánů.

Vaším záměrem má být:
podpora veřejného uznávání
Boží lásky a oddanosti
vůči lidem

Jemu buď chvála a dík
nejen od jednotlivců
nýbrž od celého národa
Neboť jen když vzhlížíme k němu,
můžeme opravdu lidsky žít.

Nebudete-li to dělat
budete muset skládat účty
před Božím soudem

Kdo tento list uchovává
a jím se řídí
ať ví
že Bůh mu požehná.

(Aktualizoval A. Rotzetter)

Úloha:

Napište podobný list odpovědným politikům své země.

Použití v praxi

E

1. použití:

Když navštívil v Mexiku v roce 1979 městskou čtvrt Santa Cecilia, převzal papež Jan Pavel II. osobně jeden z ústředních bodů péče teologie osvobození:

.....

„S velkou radostí jsem toužil po tomto setkání, protože se s vámi cítím solidární a protože vy, jako chudí, potřebujete zvlášť mou bdělou pozornost. Hlavním důvodem je: papež vás má rád, protože máte přední místo u Boha. Když Bůh založil svou rodinu, církev, myslel na chudé a potřebné lidi. K jejich vykoupení poslal svého Syna, který se chudý narodil a mezi chudými žil, aby nás svou chudobou obohatil (srov. 2 Kor 8,9)“
(Promluva v Santa Cecilia, AAS LXXI, str. 220).

Otázky:

1. Do jaké míry je v tomto textu obsaženo to hlavní z teologie osvobození?
2. Do jaké souvislosti staví papež církev a lidstvo?
Jaká je souvislost mezi spásou a lidským štěstím?

2. použití:

Shrňte asi do 10 vět základní pojmy teologie osvobození.

Otázky:

1. Do jaké míry v tom poznáváte své františkánské povolání?
2. Jak se dá působit proti ztrátě odvahy a skličivosti chudých v duchu sv. Františka?

Arns, P. E.,

Kardinal des Ausgebeuteten (Olten 87).

Assmann, H./Hinkelammert, F.,

Götze Markt (Düsseldorf 1992).

Bartsch, H.-W.,

Chile – ein Schwarzbuch (Köln 1974).

Boff, C.,

Theologie und Praxis. Die erkenntnistheoretischen Grundlagen der Theologie der Befreiung (München 1983).

Boff, C./Boff, L.,

Wie treibt man Theologie der Befreiung? (Düsseldorf 1986).

Boff, L.,

- Ekklesiogenesis – Die Neuentdeckung der Kirche. Basisgemeinden in Lateinamerika (Mainz 1980).
- Aus dem Tal der Tränen ins Gelobte Land. Der Weg der Kirche mit der Unterdrückten (Düsseldorf 1982).
- Theologie hört aufs Volk (Düsseldorf 1983).
- Zärtlichkeit und Kraft. Franz von Assisi mit den Augen der Armen gesehen (Düsseldorf 1983).
- Kirche: Charisma und Macht (Düsseldorf 1985).
- Jesus Christus, der Befreier (Freiburg 1986).
- Und die Kirche ist Volk geworden (Düsseldorf 1987).
- Die Befreiende Botschaft. Das Evangelium von Ostern (Freiburg 1987).

Boff, L./Bühlmann, W.,

Franziskaner von der Herausforderungen der Dritten Welt (Mattli-Dokument 1983).

Bonnin, E. (vyd.)

Spiritualität und Befreiung in Lateinamerika (Würzburg 1985).

Câmara, H. (biskup),

Gott lebt in den Armen (Olten 1986).

Cardenal, E.,

Das Evangelium der Bauern von Solentiname (Wuppertal 1980).

Comblin, J.,

Die Basisgemeinden als Ort neuer Erfahrungen: Concilium 11 (1975) 90-100 (tento výtisk pojednává celý o teologii osvobození).

Collet, G. (vyd.)

Der Christus der Armen. Das Christuszeugnis der lateinamerikanischen Befreiungstheologen (Freiburg 1988).

Ellacuria, J./Sobrino, J. (vyd.)

Mysterium Liberationis. Grundbegriffe der Theologie der Befreiung, Band 1 (Luzern 1995) a Band 2 (Luzern 1996).

Falleto, E./Cardoso, F. H.,

Teoria da dependencia (Sao Paulo 1967).

Fornet-Betancourt, R.,

- Philosophie und Theologie der Befreiung (Frankfurt 1987).
- Befreiungstheologie: Kritischer Rückblick und Perspektiven für die Zukunft. 3 Bände (Mainz 1997).

Frank, A. G.,

- Kapitalismus und Unterentwicklung in Lateinamerika (Frankfurt 1969).
- Dependent accumulation and underdevelopment (London 1978).

Goldstein, H.,

- Brasilianische Christologie: Jesus, der Severino heißt (Mettingen 1982).
- (vyd.) Tage zwischen Tod und Auferstehung. Geistliches Jahrbuch aus Lateinamerika (Düsseldorf 1984).

Greinacher, N. (vyd.),

- Konflikt um die Theologie der Befreiung. Diskussion und Dokumentation (Zürich 1985).
- Leidenschaft für die Armen: Die Theologie der Befreiung (München 1990).

Gutiérrez, G.,

- Theologie der Befreiung (München 1980).
- Die historische Macht der Armen (München 1984).
- Kleines Lexikon der Theologie der Befreiung (Düsseldorf 1991).

Hengsbach, F. (vyd.),

Kirche und Befreiung (Aschaffenburg 1975).

Hypolito, A. (biskup),

Ohne Bekehrung geht es nicht: Publik-Forum 14 (1985) Nr. 11/12, S. XIII (celé toto dvojčíslo je věnováno diskusi o teologii osvobození).

Jakub de Voragine,

Legenda aurea.

Kirche in Europa und Lateinamerika

Příspěvek biskupa Franze Kamphause o teologii osvobození a dopis Clodovise Boffa: Herder Korrespondenz 39 (1985) 171-183.

Lehmann, K.,
Theologie der Befreiung (Einsiedeln 1977).

Lohfink, N./Lohfink, G.,
Gott auf der Seite der Armen. Ein biblischer Beitrag zur Theologie der Befreiung
(Freiburg 1985).

Lohrscheider, A.,
Gemeinschaften ändern Amt und Lebensstil des Erzbischofs: Latinamerica Press, 27. 6.
1985.

Lohrscheider, A./Arns, P. E./Boff, L. a C.,
Befreiung und Theologie. Beiträge zur aktuellen Diskussion: Missionszentrale der
Franziskaner (vyd.), řada Zprávy – Dokumenty – Komentáře, sešit 27 (Bonn 1985) 26
nn.

Metz, J. B.,
- Jenseits bürgerlicher Religion (München 1980).
- (vyd.) Die Theologie der Befreiung (Düsseldorf 1986).

Mission aktuell,
Illustrierte des Internationalen Katholischen Missionswerkes Nr. 2 (Aachen,
březen/duben 1985) 4.

Missionszentrale der Franziskaner (vyd.),
z řady Zprávy – Dokumenty – Komentáře:
- sešit 5: Kirchliche Basisgemeinden, Ursprung und Entwicklung (Bonn 1980).
- sešit 6: Kirchliche Basisgemeinden im Dialog (Bonn 1980).
- sešit 14: Theologie der Befreiung. Eine kritische Wertung aus franziskaner Sicht
(1982).
- sešit 27: Befreiung und Theologie (Bonn 1985).
- sešit 31: Rom und die Befreiungstheologie (Bonn 1986).
- sešit 32: Den Hungernden das Land. Die Kirche Brasiliens im Konflikt um die
Landreform (1986).
- sešit 42: 1992: Kein Grund zum Feiern. Die Kirche und die Eroberung eines
Kontinents (Bonn 1989).
- sešit 43: Ende einer Hoffnung (Bonn 1989).
- sešit 44: Dein Wort ist Leben. Bibelmeditationen lateiamerikanischer
Ordensleute (Bonn 1990).
- sešit 45: 500 Jahre Indianer-Widerstand. Die Indios melden sich zu Wort (Bonn
1990).
- sešit 57: Arbeiterpastoral. Gottes befreiende Botschaft (Bonn 1994).
- sešit 62: Annäherung an die Anderen. Befreiungstheologische Sommerschule
(Bonn 1995).
- sešit 66: Neoliberalismus. Das neue Kreuz des Südens (Bonn 1996).

Müller, A.,
Alles hat seine Zeit. Gedanken über Gott und die Welt (Bonn 1997).

Mwoleka, Ch. (biskup z Rulenge v Tanzanii),
Christliche Gemeinschaften mit menschlichen Gesicht: Missions-Informationen 7-8/1977.

Nogger, O.,
Das Leben teilen: Franziskaner unter Indianern: A. Camps/G. W. Hunold: Erschaffe mir ein neues Volk (Mettingen 1982) 106-118.

Nell-Breuning, O. von (SJ),
Marxismus – zu leicht genommen: Stimmen der Zeit 110 (1985) 84-91.

Pieris, A.,
Theologie der Befreiung in Asien (Freiburg 1986).

Pünder, G.,
Das Volk Gottes ergreift die Initiative: Publik-Forum Nr 11/12, květen 1985.

Richard, P.,
La Teología de la Liberación en el Nuevo Orden Internacional: Resistir por la Vida (San José 1993).

Romero, O. A.,
- Für die Armen ermordet. Wie der Erzbischof von San Salvador das Evangelium verkündet hat (Freiburg 1982).
- Blutzeuge für das Volk Gottes (Olten 1986).

Rotzetter, A.,
Von Demut, Frieden und anderen Torheiten (Freiburg/CH 1990).

Seibel, W. (vyd.),
Daß Gott den Schrei seines Volk hört (Freiburg 1987).

Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz, (vyd.),
Die Kirche Lateinamerikas. Dokumente der II. und III. Generalversammlung des Lateinamerikanischen Episkopats in Medellín und Puebla: Stimmen der Weltkirche 8 (Bonn 1979) 232-233; 243.

Simpfendörfer, W.,
Ansätze einer Praxis und Theologie der Befreiung für West-Europa. Referat anlässlich der Tagung der Evangelischen Akademie Tutzing vom 14. - 16. 12. 1984. (Tutzing Materialien, 19/1985).

Sobrino, J.,
Der Glaube an den Sohn Gottes aus der Sicht eines gekreuzigten Volkes: Concilium 18 (1982) 171-176.

The Church in Revolt,
The Illustrated Weekly of India, 3. – 9. 3. 1985.

Torres, S.,

Nicht kann die Befreiungstheologie aufhalten: A New Way of Being Church. Interviews and Testimonies from Latinamerica Press (Lima 1984) 35 nn.

Vamos caminando,

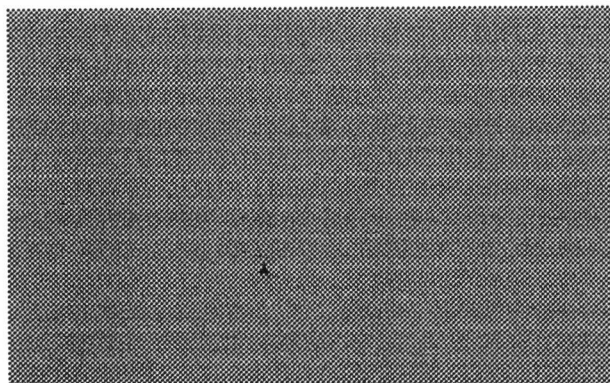
Vydejme se na cestu. Glaube, Gefangenschaft und Befreiung in den peruanischen Anden (Freiburg/CH 1983).

Venez, H. J./Vorgimler, H. (vyd.)

Das Lehramt der Kirche und der Schrei der Armen. Analysen zur Instruktion der Kongregation für die Glaubenslehre über einige Aspekte der Theologie der Befreiung (Freiburg/CH/Münster 1985).

Waldenfels, H., (vyd.),

Theologen der Dritten Welt. Elf biographische Skizzen aus Afrika, Asien und Lateinamerika (München 1982).

Žalm 126

.....

*Až přijde ten den,
kdy zazáří naše vítězství
jako světlo v noci
bude to jako sen.*

*Budeme se smát a zpívat radosti.
Ostatní národy o nás budou říkat:
„Pán s nimi učinil velké věci.“
Ano, on s námi činí velké věci;
proto se radujeme uprostřed utrpení.*

*Pane, rozlámej řetězy ponížení a smrti,
jakos to učinil v nádherném ránu svého Vzkříšení.
Dej, ať ti, kdo v slzách
rozsévají setbu spravedlnosti a svobody,
v radosti sklízí pokoj a smíření.
Ti, kdo v slzách vycházejí jako poslové tvé lásky
se vrátí se zpěvem radosti,
protože budou svědky,
jak nenávisť bude tvou láskou
přemožena na tvém světě.*

Zefanja Kameeta